UNIVERSITETET I TROMSØ UiT

TROMSØ MUSEUM UNIVERSITETSMUSEET
POLARMUSEET

KOMPENDIUM "SEL(V)SAGT É DET SEL!"

Ressurshefte lærere

Litografi av Holmboe, Tromsø havn

FORORD

Dette heftet er ment som et ressurshefte for lærere til bruk i etterarbeid i tilknytning til formidlingstilbudet "Sel(v)sagt e' det sel!" Hovedvekten er lagt på historien knyttet til ishavsfangst med forslag til tema, fortellinger og innfallsvinkler for videre arbeid. Lærere og klasser velger selv hvordan de vil benytte seg av dette. Heftet er utarbeidet av Polarmuseet Tromsø Museum – Universitetsmuseet i samarbeid med Den kulturelle skolesekken i Tromsø kommune (DKS), Sadio Nor Teaterselskap og Polaria.

Fangstmenn fra sluppen Isbjørnen i fangst. Tromsø Museum Universitetsmuseets fotosamling

Oversiktskart over
Fangstfelt

NORSK POLARHISTORIE

Kartdata: Norsk Polarinstitutt, VMAP, SRTM
Kartografi: Norsk Polarinstitutt, 2008

Kartprojeksjon: Lambert-asimutal

Fra havna i Tromsø i 1898. Fotograf Geoffry Hastings, Tromsø Museum Universitetsmuseets fotosamling.

ISHAVSFANGSTEN I TROMSØ 1850-1940

Ishavsfangsten i Tromsø startet rundt midten av 1800-tallet. Da hadde allerede Hammerfest holdt på i flere tiår, men de hadde også lært om ishavsfangst fra noen andre, nemlig russerne. Pomorene rundt Kvitsjøen begynte med overvintringsfangst på Svalbard på 1700-tallet. Gjennom Pomorhandelen som foregikk langs hele Finnmark, Troms og ned til Andenes hørte man om overvintringsfangsten. Russerne hadde også egne båter, den russiske lodyaen, som de brukte på Ishavet. De første nordmennene ble med russerne på fangst med deres skip. Så begynte de å kjøpe eller leie russiske skip og lærte seg å fangste alene. Etter hvert begynte man å ta i bruk norskbygde båter som slupper, skonnerter og ikke minst ishavsjakt. Jakt var et fartøy som var svært mye brukt i fraktefart, spesielt av saltfisk/klippfisk fra Lofoten til Kristiansund. En del av Ishavsjaktene hadde tidligere vært brukt i fraktefart, som for eksempel "Gjøa". Denne skuta forliste i Lofoten og ble reparert der. Men en Tromsøværing kjøpte henne og bygde henne om til Ishavsskute i Tromsø. Hun ble brukt 18 sesonger før Roald Amundsen kom og ville kjøpe henne. Hun skulle brukes på en ekspedisjon gjennom Nordvestpassasjen.

Ishavsjakta Berntine

Det var ikke så mange fartøy som ble bygget i Tromsø. Det skulle mye kapital til for å bygge fartøy med mange mann i arbeid. Ei av Ishavsskutene som ble bygget ved Tromsø Skipsverft i 1890 fikk navnet "Berntine". Det var folk i Hardanger

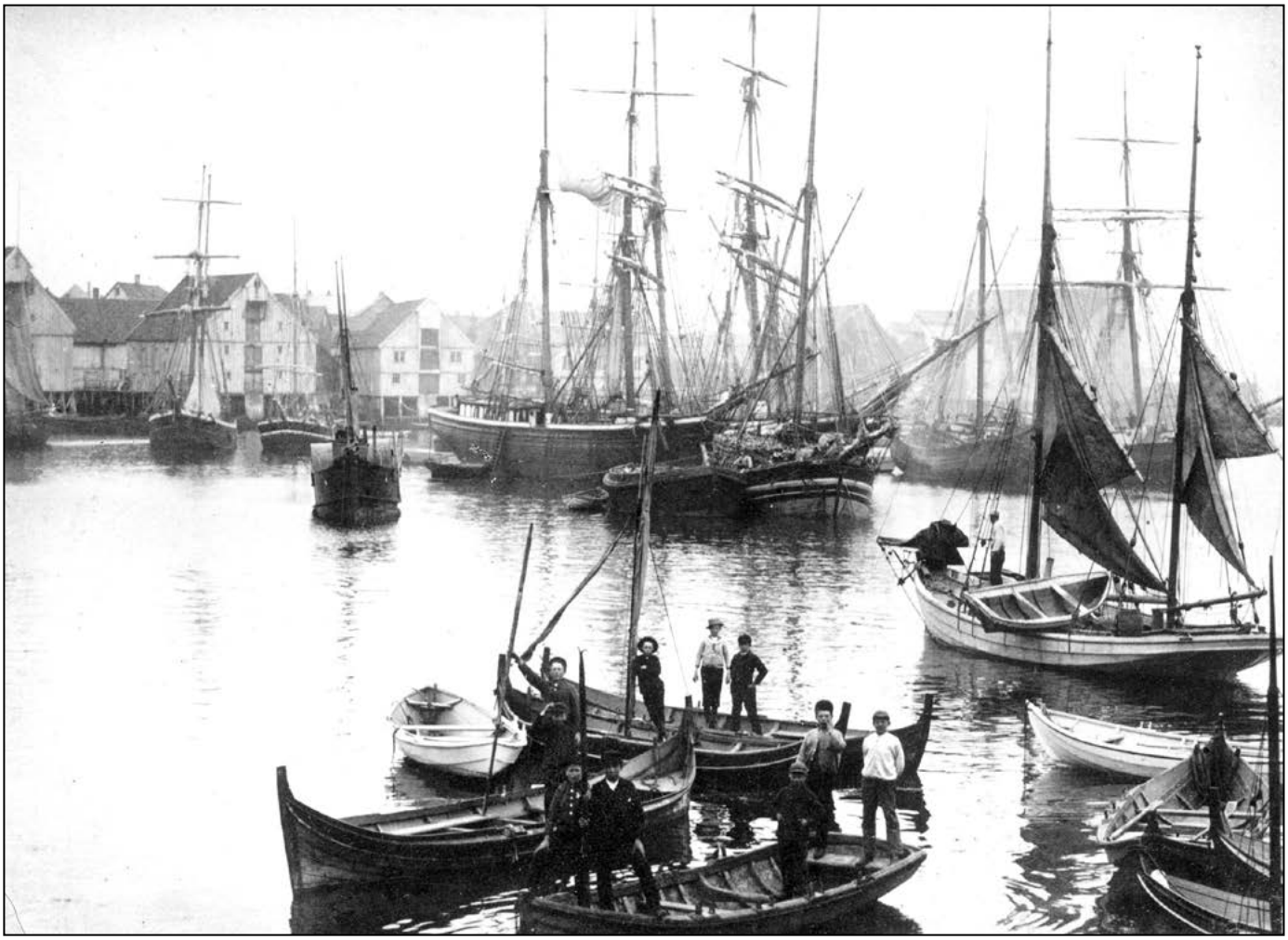
Berntine fikk status som verneverdig skip i 1990 og har hjemmehavn i Tønsberg. Skuta brukes aktivt som seilskute med mellom 12-16 om bord. Hun er 79 bruttotonn og 71,5 fot lang. www.berntine.no

som var mest kjent for å bygge gode seiljakter. Derfor ble de leid inn for å bygge Berntine. Materialene ble hentet fra Nord-Møre og fraktet til Tromsø. Skroget ble spesielt solid bygget. Alle ishavsskutene måtte ha ishud utenpå skroget for å beskytte mot å bli ødelagt av isen. Som oftest var ishuden greenhart, et hardt og solid treverk fra Sør-Amerika. Skipper og reder Nils Johnsen drev den til 1905, da solgte han den til Vardø. Det ble satt inn motor i 1913 og Berntine seilte som ishavsskute til ca 1920.

Motor

De første maskinene som ble satt om bord i båter var dampmaskiner. Disse var veldig store og de ble fyrt med kull, så det trengtes mye plass både til maskinene og til kull-lasta. De neste motorene som ble utviklet kalles for semidieselmotorer. Disse motorene har en spesiell lyd, og de som har vokst opp med den lyden synes den er veldig fin.

(Lydprøve se nettside: http://www.lofoten-info.no/nfmuseuMShop/mus-shop.htm)

Havna var et yndet lekeområde for unger i Tromsø. Tromsø Museum Universitetsmuseets fotosamling.

PÅ HAVNA

Ungene på havna i Tromsø 1940-60-tallet

Det var havna som var det mest spennende området i byen. Hit dro ungene etter skolen. De fulgte spent med om fangstskutene var kommet hjem. Marit Bockelie forteller at de så mastene på skoleveien ved Tollbodgata og bortover Dramsveien. De kunne kjenne igjen båtene på masta, så da visste de hvem som var kommet hjem. Marit sier at det var populært blant henne og brødrene hennes å klatre i riggen. Det tøffeste av alt var "å ligge på kula". Det betydde å ligge på magen på mastekula og sprike med armer og bein. Dette var vanskelig, så det var litt av et "karstykke".

Det var ikke lov å klatre i riggen, men Bockeliungene var gode på å lure seg om bord og komme seg opp i riggen før de ble oppdaget. Da kom det gjerne en av mannskapet etter dem, og da tok Marit staget ned for å komme unna. Mora hennes skjønte aldri hvorfor gummistøvlene var slitte på skaftet, men det var jo på grunn av furinga på staget. Det var skutene med høyest mast som var mest populære – for eksempel Polarquest og Heimen. Polstjerna hadde ikke så høy mast, så den var ikke blant de mest populære.

Ungene likte å høre fortellinger fra Ishavet. Karene hadde det veldig travelt når de losset selskinnene. Det var en forferdelig lukt forteller Marit. Ofte hadde skutene med seg levende bjørnunger som skulle selges sørover til Europa. De var innestengt i kasser og bur, og de brølte ofte. Da svarte alle de andre bjørnene på havna, en merkelig opplevelse.

Det kostet penger å få legge til brygga, så det var skuter som ble liggende utpå havna. Da brukte de småbåter for å komme til land. Disse ble lagt i Torghuken/Tollhuken. Her tjyvlånte ungene båtene for å ro ut til skutene å se på bjørnungene.
(Fortalt av Marit Bockelie 25.6.2010)

Unggutter og skårunger

Alf Lauritsen forteller i et intervju at de var guttegjenger som var så utrolig opptatt av ishavsskutene og fangstfolkene. De klarte ikke å gå langs veien når de skulle på skolen fordi de ville springe på de små isflakene i fjæra. Det var rett som det var de fikk seg en dukkert, men det brydde de seg ikke om. Den som klarte å springe på de små isflakene – " det blei beste ishavsmannan." Fedrene drev Ishavet og bestefedrene var som oftest sjømenn og fiskere. Så de sa sjøl at de hadde det i blodet.

Arthur Oxaas skriver: "Det va fangstlive som va det forgjætta måle vårt. Kom vi oss bare på Ishavet eller opp te Svalbard, så va vi som konga når vi kom ner igjen. Da va vi rektige fangstfolk å se tel." Det var altså knyttet stor berømmelse og ære til å være på Ishavet. Derfor ville så mange unge gutter fra Tromsø og Nord-Norge dra av gårde når de ble gamle nok.

Unge gutter som var med for første gang ble kalt skårunger. Det er det man kaller ungene til måsen det første året de lever. Da er de spraglete og er ofte veldig klossete. De har liksom ikke lært seg helt hvordan det er å være voksen måse. Sånn var det med unggguttene på Ishavet også. De kunne ikke alt som en ordentlig fangstmann skulle kunne, de måtte lære mye nytt. Det var nok både skummelt og spennende å dra på Ishavet for første gang.

Han Isak hadde lenge hatt lyst å dra på ishavet – faren var sjøl kjent der, men nekta sønnen – han skulle være på gården hadde han sagt flere ganger. Men da han var blitt 16 lurte han seg til å spørre om å få være med på den skuta han syns var finest. Det var skipper Nils Johnsen si skute Berntine." Skuta si holdt han så fin som ei brur. Han spurte så fint om han kunne få bli med til Vesterisen. Han fikk ja, og sjøl om mora tok det ille opp, ble han ikke nekta av faren. Men sjøsjuk ble han, med en gang de kom i rom sjø – på åpne havet. Han spydde som en kalv.
(Gamle Ishavsgaster imellom, Lars Normann Sørensen s 92-94)

Sterkeste mann

Å være sterk var nyttig. Flere steder i landet er det fortellinger om veldig sterke menn. De hadde stor respekt hos andre. Man kan finne mange historier om sterke Balsfjordinger. En familie med storvokste karer hadde to brødre han Lars og han Susamel Beck. Lars var storvokst kar *med armer og brystkasse så det ropte av vegen. Det var ikke mange som ville erte den karen på seg.* Broren Susamel var enda sterkere – de sa han hadde tredoble krefter. Det står et minnesmerke ved kirka på Tennes i Balsfjorden som Susamel skulle ha bært opp fra fjæra og satt framfor kirka. Noen mener at den var opp mot 300 kilo.
(Gamle ishavsgaster imellom, Lars Normann Sørensen, 90-91)

Det kunne hjelpe godt med ekstra krefter både om bord og på overvintring når man kom opp i vanskelige situasjoner.

De mange ishavsskutene preget Tromsø havn i nærmere 100 år. Tromsø Museum Universitetsmuseets fotosamling.

AVREISE – OM BORD

”Utseilerdagan” var i mars-april. Da var det liv og røre i byen med proviantering og ombordlasting av utstyr. I hver skute eller fartøy førte man skipsjournal – eller dagbok. Der skrev man opp hvor man var, hvilket vær det var, hvor man startet for dagen og hvor man tok i havn. Dette er en viktig og spennende kilde for å finne ut hvordan man drev fangst i tidligere.

Journal om bord i Slup
Isbjørnen af Tromsö
1893

Første side skriver skipperen:

Under Reise til Ishavet 1893
Torsdag den 4/5 forlod jeg Tromsø Havn kl 5 fm med slupp Isbjørnen, og en Besetning af 11 Mand Bestemt til Ishavet for Fangst
Men maatte paa Grund af stille og motstrøm tørne ved Skatøren kl 10. fm.
Fredag den 5 frisk Bris av SV (sydvest) med skyet luft. Kl 4 fm lettede anker og gikk seil fra Skatøren Tilsatte alle seil og satte kursen for Langsund vor jeg tørnede kl 12 md for SB (styrbord) og BB (babord) anker. Stak ned 30 favne Kjeting om SB (styrbord) og 20 favn BB (Babord) jorde seilene fast. Lens Skib Alt Vel.

Det var ikke lange turen man kom med seilskute uten vind og med strømmen i mot.

I 1936 skriver Alf Andreassen fra Senja følgende i dagboka:
Lørdag 22.februar. Nu ligger vi ved kaien i Vardø. Vi kom hit kl.1200 middag, 2 døgn + 2 timer fra Tromsø. Vi fylder i dag vand, ser efter vore saker og ordner oss for farten videre. Her er grusomt frost, - 15 grader og kuling av SV. Alle mand sender brev hjem til sine. Noen er om bord og andre på sjømandshjemmet, og skriver. Det er jo den siste hilsen fra oss på kanskje aldri så længe.

(Åsa Elstad i Norsk Polarhistorie Bind III s 243)

Turen til Østisen, Nordisen eller Vestisen tok stort sett rundt tre døgn avhengig av været eller hvor mye is det var det året. Isen endret seg hvert år og noen år var det tint opp mer, noe som gjorde det lettere å komme inn i nye områder. Andre år var det mer is og vanskelig å komme til.

Mannskap fra "Isbjørn" i fangst. Tromsø Museum – Universitetsmuseets fotosamling.

I ISEN

Alle ombord var fangstfolk, og alle deltok i fangstinga når det var behov. Ombord var det offiserer og mannskap. Blant offiserene var det skipper som tok avgjørelsene og holdt utkikk fra tønna. Styrmannen førte skuta og leste kart. Kokken lagde mat til alle mann, og hadde også som oppgave å salte skinnene når selen var flådd. Skytteren hadde som oppgave å skyte sel som lå på isen fra skuta. Maskinistene holdt motoren i gang, og hadde også som oppgave å heise selen ombord. Mannskapet ble kalt for fangstmenn og jumpere, de siste skulle "jumpe" ned på isen for å feste selen til vaier når den var blitt skutt. Noen ganger hoppet de faktisk ned på isen, eller brukte taustige som de hoppet fra, andre ganger rodde de fram til isen i livbåten. Var det mye sel gikk de i land på isen og brukte hakapik.

FORLIS

Både havet og isen kunne være svært farlig. På det åpne havet var det de store brottsjøene som kunne knuse skuta. I isen var faren for å bli skrudd ned noe man måtte passe seg for hele tiden. I tillegg måtte man passe på når det begynte å ise, da ble skuta fort ute av balanse og kunne kullseile. Mannskapet måtte banke bort isen alt de maktet for at det ikke skulle skje. Det var mange ting å passe på, det var mye man måtte kunne når man skulle på Ishavet.

I 1917 forliste syv fartøyer hvor 84 mann forsvant/omkom. Mellom 1924 og 1939 totalforliste 116 norske ishavsskuter. I 1952 forsvant fem skuter med 78 mann. Alle ble borte. Hjemme satt 46 mammaer og 98 unger som hadde mistet fedrene sine. Historien fra 1939 er godt beskrevet.

Her ligger "Veslemor" av Karlsøy fast i isen utenfor Svalbard. Dette gikk ofte bra, men mange ishavsskuter ble skrudd ned av isens voldsomme krefter. Foto Håvard Dahl Bratrein, Tromsø Museum Universitetsmuseets fotosamling.

Tre båter, Nyken og Saltdalingen fra Gratangen og Isfjell fra Tromsø, gikk i februar 1939 ut i Atlanterhavet på vei til New Foundland. De kom ut i dårlig vær og gikk innom Island for å reparere. Etter at de forlot Island kom de ut i et forferdelig uvær som varte i flere døgn. Den 18.februar begynte problemene og fredag 24.februar skriver Aftenposten at "Nyken" og "Saltdalingen" meldes synkeferdige ved Grønlandskysten. Den verste stormen kom natt til 25.februar, og skipperen på "Saltdalingen" noterte:

"*Kl. 5 får vi en brottsjø som slår inn hele bro-fronten og bestikket, kompass og maskintelegraf, samt rattet. Alle mann blir purret. Man dreier unna og lenser. "Nyken" blir rapportert, og følger etter med full fart". Nyken får maskinrommet fylt av en brottsjø så motoren stanser, seilene ble revet av, og rorhuset slått i stykker. De ble liggende å drive, mens de pumpet med håndmakt. Etter lang tids kamp i voldsomt vær og mange anrop til omkringliggende skip, kom meldingen om at de takket for alt og ba om å hilse hjem. På Laberg i Gratangen satt folk og lyttet time etter time på fiskeribølgen for å høre livstegn. Gjennom surr og virvar av støy brøt plutselig ordene gjennom fra pappa Arnt Nilsen: "Hallo Aslaug, Gunvor, Ruth og Jermund! Dere må love å være gode mot mamma". Deretter ble det stille.*

Mannskapet på "Saltdalingen" og "Isfjell" ble berget av passasjerbåten "Drottningholm", mens mannskapet på Saltdalingen ble berget av folk fra Brandalskutene "Polaris" og "Polarbjørn" under svært vanskelige forhold. "Nyken" ble aldri funnet.

(Dramaet i Nord-Atlanteren, Trygve Nordanger, fra heftet Sidespor Langs kysten)

Bilde: Square monument print.jpg
Foto: Paul Weaver ©Destinasjon Tromsø

FANGST- OG FISKERMONUMENTET (1984) (SIVERT DONALI)

Dette er et monument som er reist til minne om fangstfolk og fiskere som er omkommet på Ishavet. Monumentet er plassert på Stortorget, som sammen med havna var et naturlig møtested for disse folkene. Fangstfolkene la grunnlaget for byens vekst og trivsel. Idéen til monumentet ble til i 1952. I løpet av én vinter omkom over 100 mann på havet, herav nærmere 80 fangstfolk. Monumentet ble reist for å hedre disse havets slitere.

MS POLSTJERNA 1949-1981

Polstjerna ble bygd i 1949 av skipper og reder Halvdan Jakobsen (1912-2003). Han var oppvokst i Balsfjorden i en familie som hadde drevet ishavs-fangst. Det var faren og onkelen som startet opp med fangsten i 1904. Halvdan var en av ni søsken, og ble med på Ishavet i 1928, 16 år gammel. 21 år gammel, i 1934, ble han skipper på en av familiens skuter, "Harmoni". Det var altså en erfaren ishavsskipper som bestilte en ny båt; MS Polstjerna fra båtbyggeriet K. Christensen & Co. – Moens Båtbyggeri - Risør.

Teknisk info

Ishavsskute med krysserhekk, 95 fot (en fot: internasjonal standard i dag 30,48 cm)
Motor: 300 hk Crossley, 4 sylindre, 2 takts dieselmaskin (omkastbar med fast propell)
Materiale: skroget består av spant og hud som er lagd av furu, ishuden kalles det ytterste laget som skal beskytte skroget mot isen. Det er lagd av eik og et sør amerikansk treslag som kalles *greenhart*.

Bruk

1949-1981: selfangst, hovedsakelig i Vesterisen, mars-mai.
Fra romjul til midten av mars storsildfiske og vårsildfiske med snurpenot på Vestlandet, sommer- og feitsild/høstsildefiske utenfor Troms og Finnmark.
1968: Ekspedisjonsfartøy på Svalbard, isbjørnforskere m/Thor Larsen som leder.
1971: Ekspedisjonsfartøy på Svalbard for en

italiensk ekspedisjon, seismiske undersøkelser for oljeselskapet AGIP, fangstskuta "Harmoni" deltok også.
1966: Det ble montert kraftblokk til ringnotfiske.
1977-78: kort periode rigget med sidetrål.
Sist 1970- begynnelsen 1980: Bruksvaktstjeneste – kontrollere at trålere ikke kom inn i områder regulert for annet fiske. Leid inn av sjøheimevernet.

Fangsten

Polstjerna driftet stort sett i Vesterisen, Under selfangst var det mellom 12-16 mann om bord mens det under sildefiske var det mellom 17-20 mann. Utseilerdagan i Tromsø var rundt 16-17. mars. Det ble som oftest holdt avskjedsfest på Arbeideren. Selen kaster (føder) ungene fra midten av mars til begynnelsen av april. Fangststarten var mellom 20-23 mars og fangsten måtte etter lov slutte innen 5.mai. Det var stor spenning knyttet til fangststarten, den pågikk i en kort periode, så det var viktig å få gode fangster med en gang

Tønna til Polstjerna

I dokken til Polstjerna står det ei tønne med tak, ei innelukka tønne. Den vi ser i toppen av masta er den gamle åpne tønna. Vi har snakket med Tormod Jensen, en som har vært med på fangst mange ganger. Han forteller at Polstjerna fikk den nye tønna si i 1976. I de gamle tønnene var det veldig kaldt å stå. Det kunne være 10-15 minusgrader og så kunne det være vind i tillegg. Da blir det veldig mye kaldere etter hvor sterk vind det er.

Det var som regel skipper eller skytter som stod i tønna, og de gamle skipperne, de som hadde drevet fangst før 2.verdenskrig, de kunne finne på å stå i tønna mange timer. De var sånne barskinger. Vanligvis byttet man etter 2-3 timer. Hvis skuta kom i fangst som de sier, kunne det også være vanskelig å bytte, da kunne det fort bli 6-7 timer. Da kunne de som kom ned ha vanskelig for å prate, så kalde var de blitt.

Etter hvert prøvde man å gjøre det mer komfortabelt med vindskjermer, og noen la til og med strøm til gamle kumlokk slik at de ble varmet opp. Da ble man varm på beina, og klarte seg mye bedre. Men når de nye lukkede tønnene kom ble det en helt annen verden, da ble det jo rent behagelig.

Lær mer

Polarmuseet

Gjennom en rik utstilling byr Polarmuseet på historier om barske folk i Arktis. Her kan man lære mye om overvintringsfangst, selfangst og hvordan isbjørnfangst ble drevet. Flere utstillinger forteller om ekspedisjonene til Fridtjof Nansen og Roald Amundsen. Lær også om kjente personer fra Tromsø, som Helmer Hansen som var med Amundsen til Sydpolen, den første kvinnelige fangstmannen Wanny Wolstad og Isbjørnkongen Henry Rudi. Polarmuseet har mange spennende gjenstander, en ekte fangsthytte fra Svalbard og flere utstoppede dyr.
http://uit.no/polarmuseet

Polaria

Polaria tilbyr opplevelse og kunnskap knyttet til Arktis. De tilbyr oppfølging under besøket skoler og barnehager som ønsker det. De har undervisningshefter for alle klassetrinn og skoletjenesten er behjelpelig med informasjon og veiledning. Undervisningsopplegg er tilpasset hvert trinn er under utvikling. All undervisning er forankret i Kunnskapsløftet og Rammeplan for barnehager. www.polaria.no

Perspektivet Museum

Se utstillinga "Flytende Russisk", en utstilling om handelskontakt og mellomfolkelige relasjoner i nord. Pomorhandelen har tradisjoner tilbake til midten av 1700-tallet. De russiske sjømennene kom hver sommer seilende fra Kvitsjø-området og forsynte landsdelen med nødvendighetsvarer som korn og byggematerialer. De returnerte med fisk som viktigste handelsvare. Det var gjennom denne kontakten nordlendingene etter hvert lærte om ishavsfangst og ble inspirert til å starte på egen hånd. www.perspektivet.no

Litteratur

Dramaet i Nord-Atlanteren, Trygve Nordanger 1994
"Det sterke, frie liv i villmarken", Marit Anne Hauan i *Norsk Polarhistorie bind III* 2004
Fangstmannsliv/Bjørnson og Larson, Inga Elisabeth Næss, Orkana Stamsund 2007
"Gater av gull", Åsa Elstad, i *Norsk Polarhistorie bind III* 2004
Gamle ishavsgaster imellom, Lars Normann Sørensen, Gyldendal Norsk Forlag 1961
"Ishavet er vår åker", Jens Petter Nielsen i *Norsk Polarhistorie bind III* 2004
Tromsø bys historie, N.A.Ytreberg, bind I, Tell Forlag 1946
Vi sku prøve nåkka nytt – ishavsfartøyet MS Polstjerna, Torstein Arisholm, Norsk Sjøfartsmuseum 2003

Oppgavehefte

Sel(v)sagt é det sel

Historie og fortid
Har du tenkt på at i går er fortid? Når du feirer bursdag, tenker du på at det har gått et helt år siden sist? Vi er vant til at klokka, ukedagene og kalenderen organiserer dagene våre. Da kan det være vanskelig å skjønne at det ikke alltid har vært sånn. Det kan også være vanskelig å forstå hvor lenge det er siden 1800-tallet.

En måte å prøve å forstå dette på er å lage et slektstre. Der kan dere sette inn navn på foreldre, begge besteforeldre, alle åtte oldeforeldre – og hvor mange tippoldeforeldre? Sa kan man lage en tidslinje fra den eldste og frem til i dag – med hvert tiende år kanskje? Det blir da litt mer synlig hvordan tiden har gått. Hvilket slektsledd fra din slekt kunne ha vært på Ishavet i seilskutetida?

Kilder
For å finne ut noe om fortiden bruker man ulike ting som kan fortelle oss om fortiden. Det kan være skriftlige dokumenter hvor man kan lese om hva som var gjort eller bestemt.
Har du forslag til hva som kan være kilder til fortiden?
Prøv å finne tre ulike ting som kan fortelle oss noe om fortiden.
Det kan være noe som er skrevet ned
Det kan være en ting
Det kan være en bygning eller en båt
Kanskje du klarer å finne en fortelling også?
Prøv å finne ut hvilken tid kilden kan fortelle oss noe om

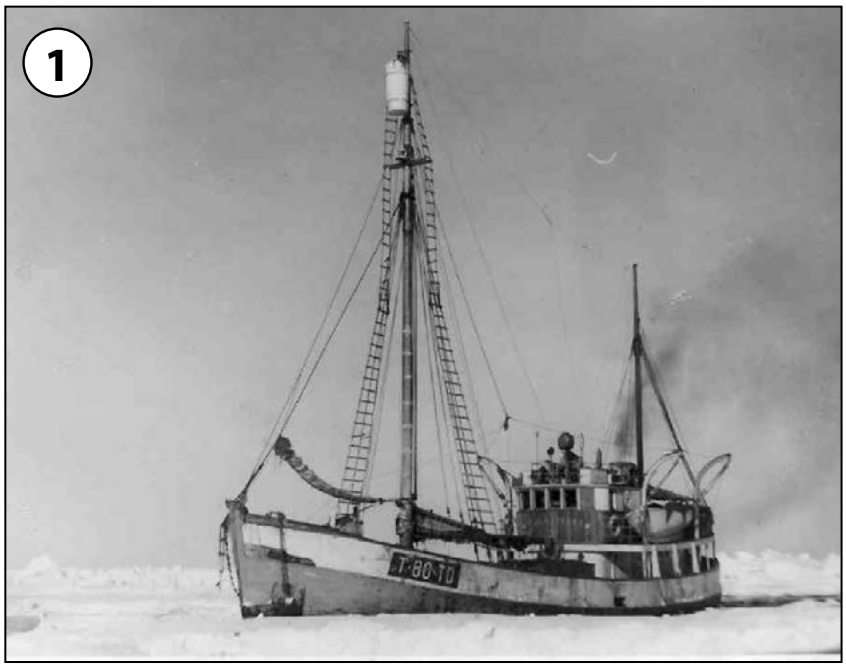
Før dagbok
Alle båter som dro ut på langfart førte skipsdagbok. På Ishavet ble det ofte kalt Ishavsjournal. På havet er det spesielt viktig, siden man må følge med på hvor man er og hvor fort det går. Det har vært vanlig å skrive hvilket vær det var og hvilken vindretning og vindstyrke det var. I dag kalles det logg eller loggbok. Alle skip er pliktig til å føre en slik bok. Hvis det skulle skje noe med skipet er dette viktig dokumentasjon.

Mange av overvintrerne førte også dagbok og derfor vet vi mye om hvordan de hadde det mens de overvintret. Ble de syke, var det dårlig vær, hva spiste de – og noen av dem skrev også ned tanker om forskjellige ting.

Skriv dagbok i en uke.
Følgende bør være med:
* Dato
* Hvordan er været? (regn, snø, sol?)
* Hvor kommer vinden fra – spør noen som kan vite det.
* Klarer du å finne ut hvor sterk vind det er?
* Hvor lang tid bruker du på å komme til skolen? Når starter du, når er du fremme?
* Har det skjedd noe spesielt i dag som kan være nyttig å skrive ned i dagboka?

Skjørbuk og c-vitamin
Mange som var lenge i Arktis kunne bli syke hvis de ikke spiste riktig mat. Da kunne de få en sykdom som het skjørbuk. Grunnen til dette var at de ofte manglet vitamin C. Den får vi som regel fra grønnsaker, frukt og bær. Det tok lang tid før man fant ut av at det var mangel på c-vitamin som førte til denne sykdommen som mange døde av.

Lag oversikt over hva du spiser til middag i en uke. Likte du maten spesielt godt, i så fall skriv ned oppskriften. Vet du om noen av matvarene inneholdt vitamin c?

Se på de tre bildene – hvordan vil du ordne rekkefølgen, hvilken skute er eldst og hvilken er yngst? Hva ser du etter for å finne ut hvilken som er eldst?

1. Ishavsskuta ”Polstjerna”.
2. Ishavsskuta ”Berntine”.
3. Ishavsskuta ”Harmoni”.

Foto: Otto Sandnes

Foto: Havforskningsinstituttet

Flere oppgaver:

Sel:

Undersøk litt nærmere om selens liv.

- Hvordan ser de ut når de er små?
- Hvordan lever de?
- Hva spiser de?
- Hvem kan de bli spist av?

Fangst:
I mer enn 10 000 år har mennesker drevet fangst i Norge.Selfangst fra MS Polstjerna er slutt og båten har blitt en museumsbåt med en spennende historie. Men hvordan ser det ut med fangst i dag?

- Hva slags fangst drives i Norge?
- Hvorfor er en del dyrearter i ferd med å dø ut?
- Hva betyr fredet?
- Er det lov å drive jakt og fangst hele året?
- Er det lov å drive selfangst i Norge i dag?
- Hvor mange båter tror du driver selfangst i år?

Dyrevern og dyreetikk:
Mange land kritiserer Norge for sin selfangst.

- Hvorfor tror du mange mennesker i den vestlige verden ønsker at alle hval- og sel-artene skal vernes?
- Hvorfor har aksjonistene vært i mot selfangst?
- Hva er forskjellen på fangst av sel og slakting av kyr eller sau?

Formingsoppgaver

- Forme sel i leire
- Lag en naturtegning der det er med en sel
- Lag en tegneserie om en eller flere seler

Lærerresurser:

Ressurser på nett, f.eks.:

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Handelspolitikk/WTO%20Generelt/Faktaark%20om%20norsk%20selfangst.pdf

"Verdt å vite om dyras liv". Rådet for dyreetikk har skrevet en barnebok som forteller om vårt dyrehold, og som tar opp forhold vedrørende dyrevelferd og dyreetikk. Det står også litt om ville dyr. Rådet har sendt ut et klassesett på 20 bøker til hvert skolekontor i landet, siden det er et mål i læreplanen at elever etter 4. klasse skal kunne fortelle om dyr og samtale om hva god dyrevelferd er. http://www.radetfordyreetikk.no/2011/03/verdt-a-vite-om-dyras-liv/

"Dyreetikk", Fagbokforlaget 2000. Professor Andreas Føllesdal er redaktør av boka Dyreetikk som inneholder beskrivelser av en rekke konkrete aktuelle problemstillinger, norsk rett, og filosofiske bidrag om dyrevelferd. Den er dermed nyttig for de som er interessert i dyreetikk i sin alminnelighet.

Hils fra meg der hjemme

Dette var en populær sang blant Ishavsfolk, kanskje de sang den om bord?
Den var også populær i Ønskekonserten på radio.

1. I den store tause natt står jeg her ved skipets ratt,
under himmelens stjernehær, ene og forlatt.
Under himmelens høye tak, høres fjerne vingeslag.
Fugletrekket atter går mot nord, mot lys og vår.

Ref:
Hils fra meg, her hjemme. Hils min far og mor. Hils de
grønne enger, hils den blanke fjord.
mine beste tanker følger meg på vei når de flyr mot
hjemmet. Hils dem, hils fra meg.

2. Uten uro, uten jag. Dag og natt og natt som dag, bringer
meg til målet frem med brede vingeslag.
Å så tenk en gang på meg, gjerne fløy jeg samme vei.
Hjemme står vel skogen grønn. Å svale hør min bønn

Ref:
Hils fra meg, her hjemme. Hils min far og mor. Hils de
grønne enger, hils den blanke fjord.
Mine beste tanker følger meg på vei når de flyr mot
Hjemmet. Hils dem, hils fra meg.

3. Langt mot syd og høyt mot nord, øst og vest hvor palmer
gror, lever unge norske menn, som utfra hjemmet for.
Hundre tusener av mil, skiller oss fra venners smil.
Svale fly fra sted til sted og ta en hilsen med.

Ref:
Hils fra meg der hjemme. Hils å bring dem bud. Be dem aldri glemme oss som reiste ut. Intet har vi elsket høyt
Som hjemmets navn. Si dem det og hils dem – hils til
TROMSØ HAVN. (Fra ishavsmannen Alf Lauritsen, Balsnes 24.01.1995)